

CZIGÁNY GYÖRGY (1931) Budapest

CZIGÁNY GYÖRGY

Limlomok az Égből

Ha szívroham éri az embert, gyorsan le kell ülni, és meg kell inni egy konyakot – mondta Szántó Piroska az autóban, amikor Bajótra indultunk. Ebben a faluban rejtegették őt az üldöztetések idején, mintha saját lányuk lett volna. Most, negyven évvel később rájongva várják az öregek, akik még élnek. Piroska hátlából keresztutat festett a bajóti templom számára, de ez a keresztút nem tizennégy stációból áll – a tizenötödik a feltámadás képe. Televíziós stábunkkal interjút készítettünk vele és a falu plébánosával, a későbbi kaposvári püspökkel, Balás Bélával. Én orgonálgattam nagybőjti és húsvéti énekeket, miközben az operatőr lent dolgozott, a képeket rögzítette. Piroska pedig elmondta, hogy e falu férfiai gyakran dolgoztak Franciaországban, és amikor hosszú hónapok után hazatértek, néhány szót franciául mondtak, úgyhogy a falusi asszonyok is megtanulták azokat. Ő hallotta, hogy az egyik menyecske méchant sógort emlegetett, azaz gonosz rokonát szidta.

Játszottam az énekeket, készült a film, Piroska boldogan mosolygott. Vártuk az infarktust.

Czigány György Weöres Sándor gépkocsivezetője volt, de később jó barátok lettek – mondta egy műsoromban a bevezetőt tartó irodalomtörténész. Weöres Sándoréknak soha nem volt gépkocsijuk, macskájuk igen, és később még egy szép kis házuk is lett Amyka jóvoltából a Rózsadombon. Valóban sokat utaztunk együtt vidékre, Pálos Rozita költőnőhöz Szombathelyre, Gödöllőre a Remsey családhoz, és bárhová, ahova kedvük volt kirándulni, vagy ahová én hívtam őket.

Zebegényben felolvasást tartottak volna, de a szakadó esőben senki nem jött el Szőnyi műtermébe, ahova az estet terveztük. Vigasztalásul felvittem őket a hegyoldalra, hogy legalább a Dunakanyar szépségében gyönyörködjenek. Az agyagos talajon a gépkocsi megrekedt, és mint télen a hóban, előre-hátra kellett mozgatnom, hátha ki tudunk jönni a sárból. Sándor ezt a ringatást rosszul tűrte, egyszerűen csak csengő hangon, igen határozottan megszólalt: Én most kiszállok a gépkocsiból, és nem is szállok oda többé vissza... A mondatban a nyersfordítások buzgó didaktikáját éreztem, meg a szigorúságot, hogy ez az elhatározás végleges. Kiszálltak a gép-

kocsiból, és békésen megindultak az esőben Amyval lefelé a dombról, a zebegényi kocsmáig. Ott találkoztunk egy óra múlva, amikor már engem egy traktor kimentett a sárból. Végül mégiscsak beültek a gépkocsimba, hazajöttünk, vizesen, térdig sárosan léptünk be a Rózsadomb étterembe. A pincér elcsodálkozhatott, talán azt gondolta, hogy a legéteriabb költő, a legelvontabb versek szerzője is két lábbal áll a valóság talaján.

Weöres Sándor csak az igazat szerette. Igazak a versei, a gondolatai, mindenfajta banális helyzetet került hétköznapijaiban is. Nem is viselte könnyen el, ha valaki így közeledett hozzá.

Egyszer mégis megtörtént velem, hogy ócska közhellyel mentegedőztem, ugyanis karácsony ünnepén, délben kerestem föl, még majdnem hogy pizsamában volt, egy műfordítást akartam tőle kérni a Rádió számára. És megjegyeztem: ne haragudj, Sándor, hogy ilyen korán, karácsony ünnepén zavarlak... Tűnődve rám nézett, és csak ennyit felelt: Tényleg, Gyurkám, megvolt már a szenteste, vagy most lesz valamikor? Megértettem, Weöres Sándor számára minden éjszaka karácsonyjé volt.

Cigaretta helyett egy kis növény szára billent meg Weöres Sándor szája szélén. Nekem *A szörnyeteg koporsója* című verscikluson járt a fejem, megleptek a váratlan asszociációk, furcsa kapcsolódásai a szavaknak. A vers születéséről Weöres Sándor aztán igazán mindent tudott, hiszen erről szólt doktori disszertációja. Egyszerűen megkérdeztem Sándort, hogy született ez a vers.

A válasz hasonlóan közvetlen volt: Tudod, Gyurkám – mondta kicsit álmatagon –, találmomra levettem egy könyvet a polcra, Rákosi Viktor egyik regénye volt az. Kiírtam minden tízedik szót, kaptam egy vibráló felületet, amellyel már lehetett dolgozni...

Ezt a módszert a zenében aleatóriának hívják, amikor a véletlen lesz formateremtő erő a kompozícióban. Tudjuk, Weöres verseiben gyakran vannak jelen a zenei formák.

Dürrenmatt Neuchâtelben lakott, a tó fölötti domboldal magasában, szép villanegyedben. A lausanne-i rádió munkatársai vittek el hozzánk bennünket, ők adták a technikai segítséget is készítenő interjúnkhoz. A csöngetésre Dürrenmatt íróasztalától fel sem állva egy elmés szerkezettel kinyitotta az ajtót. Meglepett ez bennünket a hatvanas években, Magyarországon még az ilyenfajta szerkezetek nem voltak gyakoriak. Meglepetés volt az is, hogy íróasztala sarkán Madách *Az ember tragédiája* német fordítását pillantottuk meg. Kedvetlenül legyintett: A *Faust*-utánpótlások egyike... Hogy magyarazzuk el németül vagy franciául neki, hogy miért gondoljuk mi ezt a művet a magyar nyelven írt legszebb darabok egyikének?!

A drámaírásról volt szó. „A *Hamlet* egy szakácsnőnek jó bűnügyi történet, egy filozófusnak valami más” – mondta Dürrenmatt. De ilyennek kell a modern színdarabnak is lennie.

Dürrenmattnak a *Don Giovanni* lehetne a kedvenc operája, amelyről nehéz eldönteni, hogy komédiának vagy tragédiának szánta-e Mozart.

•

Csakhogy, csakhogy anygalkám! – kiáltotta Ágnes, amikor zenéről és költészetéről beszélgettünk Mándy Iván, Ottlik Géza és Koromzay Dénes brácsaművész társaságában. Egy zenésznek, míg hangszerével tisztességesen meg tud szólalni, legalább tíz évet kell tanulnia, gyakorolnia. Viszont a nyelv adott, elvben bárki írhat verset, hiszen a verstan szabályait bármely értelmes ember egy óra alatt megtanulhatja. Más kérdés, hogy a legműveltebb tudósa az irodalomnak költői tehetség híján képtelen lesz elfogadható költeményt írni.

Weöres Sándor jutott eszembe, aki tizenöt éves korában publikálta *Öregék* című költeményét, amelyet Kodály zenésített meg.

Éppen kiléptünk a győri műemlék gyógyszer-tárból, ahol Ágnessel irodalmi estünk volt. Hirtelen hozzám fordult. Mondja, Gyuri, maga leírná valamelyik versében azt a szót, hogy „mámor”? Nem várt választ, pedig épp említeni akartam a mámoros költői képet: rigók dárídója halottas házon... Ágnes folytatta: ugyanis a régi versekben olvasott szép jelzők évtizedek múltán kiüresednek, hatástalanná lesznek. Nem gondolja?! Azután másról kezdtünk beszélgetni.

•

Egyedül voltam Jancsival a Csúcshegyen, Toldalagiek nyaralójában. Pilinszky ott vendégeskedett, tűnődött, cigarettázott. Egy rádióműsor felvételét bonyolítottuk le vele, de a fárasztó párbeszéd után megláttam az asztalon a *Szálkák* nyomdai levonatát. Pilinszky észrevette tekintetemben a kíváncsiságot, s elkezdte olvasni lapról lapra a levonatot. Lassan olvasott, mint a pap az átváltoztatás ígéit, úgy mondta ki a vers szavait. Halkan, de roppant expresszíven, drámai súllyal. Másfél óra múlva fejezte be a felolvasást, sört ittunk, mosolyogtunk a közös élmény örömeiben. Egyszer csak Jancsi megszólalt: Gyuri, felolvassam még egyszer?

Gyermeki örömeiben anyagnak látszott.

•

Fenét, mondta Ottlik Géza fél hét felé, már nem tudom, mire.

Mi igaz, mi nem?! – talán erről volt szó. Ottlik rántott a vállán, és belekaszált a levegőbe: Picassóhoz jöttek rajongói, hogy régebben festett képeit dedikálja számukra. Sorra hozták a festményeket. Az egyik képnél megakadt a sor, mert Picasso félredobta a képet, mondván: ez hamis! Már hogy volna hamis, döbbsent meg a tulajdonos, hiszen a szemem láttára festette Ön! Tudom – felelte a Mester –, gyakran festek hamis Picassót...

Ottlik velünk nevetett, és megjegyezte: én nem akarok hamis Ottlikokat írni.

•

Valamikor az ezredforduló idején a költői szakosztály elnökeként igyekeztem szolgálni az Írószövetség ügyeit. A számtalan est, könyvbemutató közt egyik legkedvesebb esemény a költők karácsonya volt. Akkor jelent meg az épp időszerű *Verskarácsony* antológiánk, Bella Pistával szerkesztettük. Régi tervünket is megvalósítottuk, az Operaház melletti „zongorateremben” vásároltunk az Írószövetség részére egy pianínót. Pistával, aki kitűnően zongorázott, végigpróbáltunk vagy tizenkét hangszerrel. Bella felnőttként járt zeneiskolába. Egyszer a Magyar Televízió egyik élő adásában két zongorán játszhattuk el Bach *c-moll* koncertójának lassú tételét. Persze sokszor zongoráztunk azután az Írószövetség műsorain, a költők karácsonyi ünnepén is. Pásztorok, pásztorok örvendezve... – játszotta a templomi éneket kicsit talán dzsesszesítve Bella Pista, boldogok voltunk, mintha mi is épp siethetnénk Jézushoz Betlehembe.